

บทบาทของนายหน้าต่อวิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติ:

กรณีศึกษาชุมชนแรงงานเมียนมาในพื้นที่อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี

The Role of Brokers in the Way of Life of Transnational Labours:

A Case Study of Myanmar Migrant Community

in Tha Maka Area, Kanchanaburi

ภัทร พิระพันธุ์ หินเมืองเก่า / Pattara P. Hinmuangkow

วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต / College of Social Innovation, Rangsit University

E-mail: pattara.h.psd5@gmail.com

ประวัติบทความ

ได้รับบทความ 1 กันยายน 2562 แก้ไข 29 กันยายน 2562 ตีพิมพ์ 30 มิถุนายน 2563

บทคัดย่อ

งานวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ประเภทและบทบาทของนายหน้าต่อวิถีชีวิต (การใช้ชีวิตและการทำงาน) ของแรงงานเมียนมาในชุมชนไวด้า อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี และ 2) ภาพรวมของสถานการณ์แรงงานเมียนมาในพื้นที่อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ในปี พ.ศ. 2562 โดยเลือกใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากแหล่งที่เป็นทางการ ทั้งข้อมูลภายในของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผลการวิจัยต่างๆ และทำการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นแรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมา และนายหน้าทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง อันประกอบด้วย เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานของรัฐ และองค์กรภาคประชาสังคม จากการศึกษาพบว่า แรงงานเมียนมาเป็นกลุ่มแรงงานที่มีความต้องการเฉพาะด้าน และมีปัญหาด้านภาษาและการสื่อสารมาก โดยที่ในการใช้ชีวิตของแรงงานเมียนมาในประเทศไทยนั้น พวกเขาต้องประสบกับความเสี่ยงด้านต่างๆ อาทิเช่น การเปลี่ยนแปลงของกฎหมายและนโยบาย การถูกเอารัดเอาเปรียบ การถูกจับกุม เป็นต้น ทำให้แรงงานเมียนมาเลือกที่จะใช้บริการนายหน้า ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาและทำให้วิถีชีวิตของพวกเขาในประเทศไทยมีความสะดวกสบายยิ่งขึ้น ทั้งนี้ บทบาทของนายหน้าที่พบในชุมชนไวด้า อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี มีความหมายกว้างขวางกว่าบทบาททั่วไปตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากลักษณะของความเป็นชุมชน ความเป็นเครือข่ายทางสังคม ตลอดจนถึงทุนทางสังคมที่ถูกสร้างขึ้นในพื้นที่แห่งนี้

คำสำคัญ: บทบาทนายหน้า, วิถีชีวิต, แรงงานเมียนมา, กาญจนบุรี

Abstract

The purposes of this qualitative research are 1) To study the category and role of brokers in the way of life (lifestyle and work) of Myanmar labours in Vita Community, Thamaka district Kanchanaburi. And 2) To examine the overall situation of Myanmar labours in Thamaka district, Kanchanaburi during the year of 2019, by means of selective secondary data from official sources, both from the internal information from related organizations and researches, and from collecting the primary data with in-depth interviews from the group of transnational labours of Myanmar nationality and brokers, both officially or unofficially, which are the primary

data groups for this research. Also including of the secondary data group which consisting of officials from government organizations and civil society organizations. The studies revealed that Myanmar labours are the group of labours with specific needs. They are considerably struggle with language and communication. Their way of living in Thailand are facing with various risks such as the change of laws and regulations, being exploited, being arrested, etc. which made them opt for the brokers's service who playing a big role as problem solvers and facilitator that made their life in Thailand more convenient. However, the role of brokers found in the Vita Community, Thamaka district, Kanchanaburi, are a more extensive meaningful role than what the law defined which partly because of the aspect of being a community, the society network, and social capital cumulated in the area.

Keywords: Role of Broker, Way of Life, Myanmar Migrant, Kanchanaburi

บทนำ

แรงงานข้ามชาติถือเป็นผลจากปรากฏการณ์การเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างประเทศ ซึ่งมีลักษณะของการปฏิสัมพันธ์กับสังคมหรือวัฒนธรรมใหม่ผ่านกลไกของการว่าจ้างงาน สำหรับภูมิภาคอาเซียน การเคลื่อนย้ายแรงงานโดยเฉพาะในกลุ่มแรงงานไร้ฝีมือถือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตลอดเวลา เพื่อเป็นการตอบสนองภาวะขาดแคลนแรงงานในประเทศปลายทางในประเทศไทยเองก็มีการเคลื่อนย้ายเข้ามาของแรงงานไร้ฝีมือจากประเทศเพื่อนบ้าน อาทิ สปป.ลาว เมียนมา และกัมพูชา จำนวนมาก เพื่อตอบสนองการขาดแคลนแรงงานประเภทที่ต้องใช้กำลัง หรือเป็นงานหนัก (นฤมล นิราทร, 2555) ในปัจจุบันสถานการณ์การขาดแคลนแรงงานถือเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ประเทศไทยต้องพึ่งพาแรงงานข้ามชาติอย่างเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากตลาดแรงงานในประเทศกำลังประสบปัญหาการขาดแคลนทั้งในเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ และเชิงภูมิศาสตร์ รวมถึงมีหลายปัจจัยที่ส่งเสริมให้สถานการณ์ดังกล่าวมีความรุนแรงมากขึ้นทุกปี จึงเกิดความต้องการในการจ้างงานแรงงานข้ามชาติ โดยเฉพาะ “แรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมา” ซึ่งปัจจุบันสามารถพบเห็นได้ทั่วไป แทบจะทุกจังหวัดทั่วประเทศ จนเสมือนว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยไปแล้ว ทั้งนี้ แรงงานเมียนมาถือเป็นกลุ่มแรงงานที่มีลักษณะเฉพาะตัว กล่าวคือ มักพบปัญหาด้านภาษาและการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม รวมถึงปัญหาด้านการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของภาครัฐ (ณัฐนันท์ ทองทรัพย์, 2559) ทำให้นายหน้าเข้ามามีบทบาทในฐานะตัวกลางที่เข้ามาช่วยประสานงานด้านต่างๆ เปรียบเสมือนตัวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างลูกจ้าง (ตัวแรงงานเอง) นายจ้าง และเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อให้สามารถทำงานและอยู่อาศัยในประเทศไทยได้อย่างสะดวกสบาย แรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่ต้องอาศัยนายหน้าแรงงานในการเข้ามาในประเทศไทย และแม้ว่าการเข้ามาโดยผ่านบริษัทจัดหางานที่ขึ้นทะเบียนอย่างถูกต้องจะมีค่าใช้จ่ายน้อยกว่าเมื่อเทียบกับการอาศัยนายหน้าแรงงาน แต่แรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาส่วนใหญ่ก็ยอมจ่ายเงินให้กับนายหน้าแรงงาน เนื่องจากไม่ชำนาญเส้นทางและต้องการการอำนวยความสะดวกในการออกไปอนุญาตทำงานในประเทศไทย (สิริรัฐ สุกันธา, 2557) นอกจากนี้ ความไม่ยืดหยุ่นและไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ของกฎระเบียบต่างๆ ยิ่งส่งผลให้แรงงานไม่เห็นความสำคัญของการเข้าสู่กระบวนการนำเข้าแรงงานโดยรัฐ แต่เลือกที่จะเข้ามาในประเทศไทยแบบผิดกฎหมายโดยความช่วยเหลือของนายหน้า (บึงปอนด์ รักอำนวยกิจ, 2552) อย่างไรก็ตาม สื่อต่างๆ ยังคงมีการนำเสนอภาพของแรงงานเมียนมาที่ถูกทารุณกรรม ถูกทำให้เป็นหนี้ จากการเข้ามาในประเทศไทยแบบไม่เป็นทางการและผิดกฎหมายโดยมีนายหน้าคอยช่วยเหลือดำเนินการ ซึ่งเป็นภาพที่สะท้อนถึงบทบาทของนายหน้าที่นำพาแรงงานข้ามพรมแดนและจัดหางานให้ซึ่งเป็นบทบาทเพียงด้านเดียวเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาหาข้อเท็จจริงว่า บทบาทที่แท้จริงของนายหน้าเหล่านี้คืออะไร ? และทำไมนายหน้าจึงมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของแรงงานเมียนมา ?

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประเภทและบทบาทของนายหน้าต่อวิถีชีวิต (การใช้ชีวิตและการทำงาน) ของแรงงานเมียนมาในชุมชนไผ่ดำ อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี และ 2) ศึกษาภาพรวมของสถานการณ์แรงงานเมียนมาในพื้นที่อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ในช่วงปี พ.ศ. 2562 ทั้งในบริบทด้านการจ้างงานและด้านการใช้ชีวิต

การทบทวนวรรณกรรม

ในส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทนายหน้า จากการทบทวนวรรณกรรมภาษาไทย ยังไม่พบงานวิจัยใดที่ศึกษาเกี่ยวกับนายหน้าโดยตรง แต่มีการกล่าวถึงนายหน้าในรายละเอียดของการศึกษาวิจัย ตัวอย่างเช่นการศึกษาของ วารุณี พิศการณ และ บุษกร ถาวรประสิทธิ์ (2560) เรื่อง “การเคลื่อนย้ายเข้ามาทำงานของแรงงานเมียนมาในอุตสาหกรรมประมง อำเภอเมือง จังหวัดระนอง” โดยพบผลการศึกษาที่ระบุว่า ลักษณะของการเคลื่อนย้ายเข้ามาทำงานของแรงงานเมียนมาในอุตสาหกรรมประมง ส่วนใหญ่จะใช้ช่องทางการอพยพมากับนายหน้า รองลงมาคือ ครอบครัวหรือญาติ การอพยพเข้ามาพร้อมกับนายจ้าง พบได้น้อยที่สุด ทั้งนี้ส่วนมากจะมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางไม่เกิน 5,000 บาท รองลงมาคือ อยู่ระหว่าง 5,001-10,000 บาท ที่เสียค่าใช้จ่ายระหว่าง 20,001-25,000 บาท พบได้น้อยมาก ส่วนใหญ่ใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 5-6 วัน รองลงมาคือ 3-4 วัน และมีเพียงส่วนน้อยที่เดินทางนานถึง 11 วัน ทั้งนี้เหตุผลในการเคลื่อนย้ายประกอบด้วย อัตราค่าจ้างที่สูงกว่า มีเพื่อนและญาติแนะนำมา รวมถึงเหตุผลที่รัฐบาลเผด็จการทำให้ทำมาหากินลำบาก ตามลำดับ

นอกจากนี้ การศึกษาของ วณัญญา พงษ์ทรัพย์ (2558) เรื่อง “อุปสรรคการทำธุรกรรมโอนเงินกลับประเทศของแรงงานเมียนมาผ่านระบบธนาคารพาณิชย์ภายใต้การออกมาตรการออกใบอนุญาตของประเทศไทย” พบว่า แรงงานเมียนมาใช้นิยามใช้บริการโอนเงินนอกระบบผ่านตัวกลางหรือนายหน้า ซึ่งเรียกว่า โปยก๊วน หรือ เอ็งเจีย ในภาษาเมียนมา เนื่องจากใช้ระยะเวลาในการโอนสั้นและได้รับเงินเร็ว โดยกระบวนการจะใช้เวลาไม่เกิน 1 วัน เพราะจุดรับเงินห่างจากบ้านประมาณ 10 นาที และในบางพื้นที่บริการโอนเงินถึงบ้านและยังไม่ต้องใช้เอกสารประกอบ ทำให้มีความสะดวกสบาย หลีกเลี่ยงความยุ่งยากในการทำธุรกรรม นอกจากนี้ยังไม่ต้องเก็บเอกสารที่เกี่ยวข้องหลังจากทำธุรกรรมเสร็จ ไม่เหมือนกับการใช้บริการธนาคารพาณิชย์ซึ่งมีเงื่อนไขและข้อจำกัดค่อนข้างมาก อย่างไรก็ตาม การให้บริการโอนเงินนอกระบบโดยนายหน้ามีค่าใช้จ่ายสูงกว่าราคาที่ใช้เป็นราคามาตรฐานของการใช้บริการธนาคารพาณิชย์ (100 - 500 บาท) ทั้งยังมีความเสี่ยงต่อการสูญหายอีกด้วย

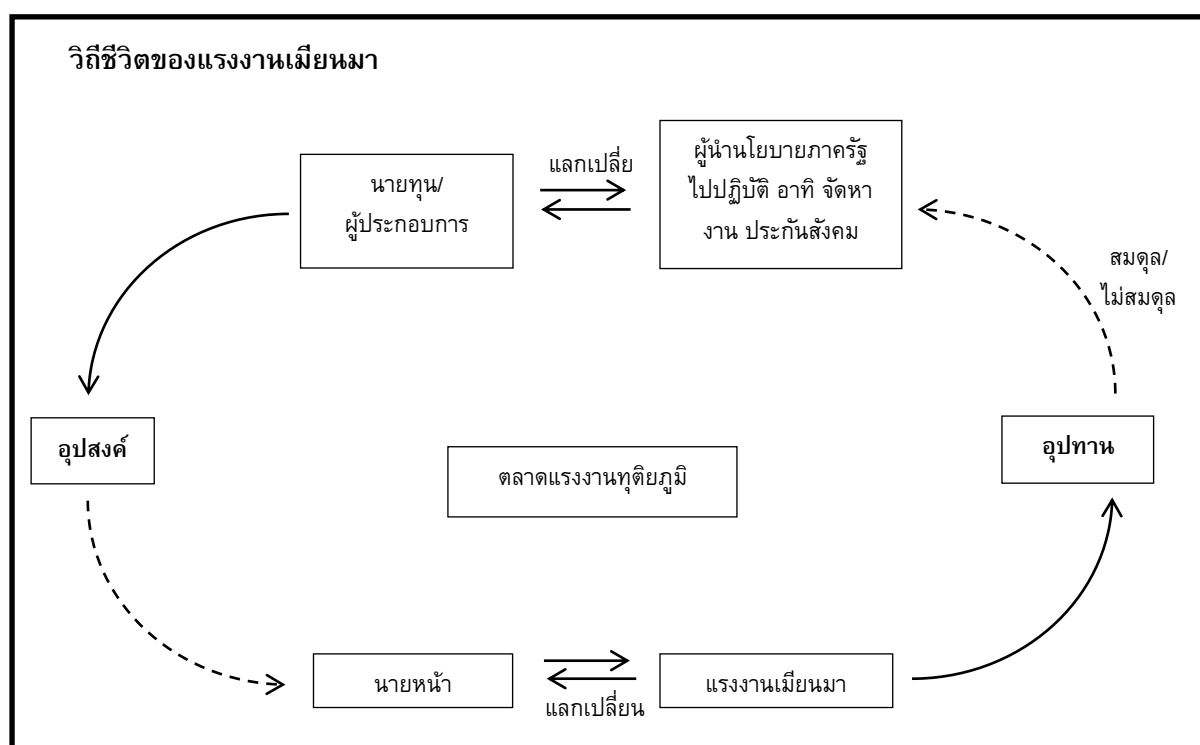
ในส่วนของงานวิจัยภาษาอังกฤษ พบงานวิจัยที่สำคัญหนึ่งชิ้นภายใต้ชื่อเรื่อง “Brokers and Labor Migration from Myanmar: A Case Study from Samut Sakorn” ซึ่งศึกษาโดย Sompong Sakaew and Patima Tangprachakoon (2009) งานวิจัยชิ้นนี้มีเป้าหมายเพื่อศึกษาบทบาท เครือข่าย และกระบวนการทำงานของนายหน้าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร เพื่อที่จะทำความเข้าใจ ความรุนแรงของสถานการณ์ที่แรงงานถูกละเมิด รวมถึงการรับรู้ของนายหน้าเหล่านี้ต่อสถานการณ์ที่แรงงานต้องเผชิญ โดยเลือกใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผ่านการสัมภาษณ์ทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และเก็บข้อมูลผ่านคำแนะนำและความช่วยเหลือด้านการทำงานของ Labour Rights Promotion Network (LPN) ในช่วงปี 2006-2007 ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่า แรงงานข้ามชาติจำนวนมากถูกส่งไปทำงานบนเรือประมง ทั้งที่อยู่ในเขตน่านน้ำไทยและอยู่นอกเขตน่านน้ำไทย แรงงานเหล่านี้ถูกแสวงหาประโยชน์และตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์ ซึ่งหลายคนได้รับความทรมานจากการกระทำของนายหน้าแรงงาน แรงงานเหล่านี้กล่าวถึงนายหน้าทั้งในด้านที่ดีและไม่ดี เนื่องจากนายหน้ามีทั้งคนที่ช่วยเหลือเรื่องการเดินทางเข้ามาในประเทศไทยแบบเต็มใจ และนายหน้าที่บังคับให้แรงงานเหล่านี้ต้องตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์โดยไม่สมัครใจ ทั้งนี้สามารถแบ่งประเภทของนายหน้าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครได้ทั้งหมด 10 ประเภทด้วยกัน ประกอบด้วย 1) นายหน้าลักลอบขนแรงงาน 2) นายหน้าขนส่งแรงงานไปตามโรงงานต่างๆ 3) นายหน้าใกล้ชิดกับตำรวจ 4) นายหน้าขึ้นทะเบียน

ใบอนุญาตทำงานและประกันสุขภาพ 5) นายหน้าช่วยกลับประเทศ 6) นายหน้าช่วยเรื่องรักษาพยาบาลและการส่งต่อ 7) นายหน้าออกเงินกู้ 8) นายหน้าโอนเงินระหว่างประเทศ 9) นายหน้า Sub-contract และ 10) นายหน้าค้ำมนุษย์ และด้วยสภาพพื้นที่ที่มีแรงงานส่วนมากทำงานในอุตสาหกรรมประมงและเรือประมง ทำให้พบว่ามีแรงงานบางส่วนถูกละเมิดสิทธิและตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ผ่านกระบวนการนายหน้าที่กระทำในรูปแบบของเครือข่าย ผลที่ได้จากการศึกษาโดย Sompong Sakaew and Patima Tangpratchakoon (2009) นำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายทั้งในแง่ของการดำเนินการระยะสั้นและระยะยาว

ทั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการที่จะทราบถึงสภาพความเป็นจริงของสถานการณ์แรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาในประเทศไทย วิถีชีวิตของแรงงานเหล่านี้ในบริบทเชิงพื้นที่ โดยมุ่งเน้นการศึกษาเชิงลึกในพื้นที่ชุมชนไผ่ดำ อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งมีลักษณะของชุมชนหนึ่งในจังหวัดติดชายแดนสาธารณรัฐสหภาพเมียนมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับนายหน้า ความเชื่อมโยงต่างๆ ภายในระบบตลาดแรงงานระหว่างประเทศ รวมถึงความสัมพันธ์ในระบบเครือข่ายนายหน้า ซึ่งจะทำให้สามารถเข้าใจได้ว่า ทำไมนายหน้าจึงมีบทบาทที่สำคัญต่อวิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิตของแรงงานเมียนมา และมีบทบาทอย่างไร

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเอกสารและทำการทบทวนวรรณกรรมแล้ว ผู้วิจัยมองว่า แรงงานข้ามชาติ (เมียนมา) จะทำการอพยพย้ายถิ่นข้ามประเทศตามอุปสงค์ที่เกิดขึ้นในตลาดแรงงานระหว่างประเทศ ซึ่งโดยมากจะเป็นการอพยพจากประเทศที่เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจน้อยกว่าไปสู่ประเทศที่มีการเจริญเติบโตมากกว่า โดยที่อุปสงค์ที่เกิดขึ้นในตลาดแรงงานเกิดขึ้นจากนายทุนหรือผู้ประกอบการในประเทศปลายทาง ผ่านความร่วมมือและการนำนโยบายภาครัฐไปปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม แรงงานข้ามชาติไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลและนโยบายต่างๆ ของรัฐปลายทาง จึงจำเป็นต้องมีตัวกลางมาเชื่อมต่อวงจร ซึ่งก็คือ “นายหน้า” เพื่อให้แรงงานเหล่านี้สามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานในประเทศปลายทางได้ ในขณะที่เดียวกันนายหน้าซึ่งแสดงบทบาทของตัวกลางมีเพียงช่วยเรื่องการเข้าสู่ตลาดแรงงานเท่านั้น แต่มีบทบาทต่อวิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิตของแรงงานเมียนมาในประเทศปลายทางด้วย และไม่ว่าจะเกิดความสมดุลหรือไม่สมดุลด้านแรงงานในตลาดแรงงาน ทุกอย่างก็จะย้อนกลับไปสู่จุดเริ่มต้นเดิม สิ่งเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นภาพแห่งวิถีชีวิตของแรงงานเมียนมา ดังแสดงในแผนภาพด้านล่างนี้

วิธีการวิจัย

ประชากรและตัวอย่าง ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยแบ่งกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์เป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 แรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาที่เข้ามาทำงานในกิจการ 5 อันดับแรกของจังหวัดกาญจนบุรีที่มีแรงงานข้ามชาติทำงานอยู่มากที่สุด ทั้งนี้อาจมีลักษณะเป็นการทำงานแบบครัวเรือนหรือการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมก็ได้ โดยเลือกศึกษาเฉพาะแรงงานเมียนมาที่ทำงานและพักอาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนไวดำ ตำบลแสนตอ อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ทั้งที่มีใบอนุญาตทำงานและไม่มีใบอนุญาตทำงาน จำนวน 5 ตัวอย่าง

กลุ่มที่ 2 นายหน้าที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการอำนวยความสะดวกด้านต่างๆ แก่แรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาที่เข้ามาทำงานและพักอาศัยในพื้นที่วิจัย ไม่ว่าจะเป็นการอำนวยความสะดวกด้านการขนส่ง ด้านการจัดหางาน ด้านการจัดทำเอกสาร หรือด้านอื่นๆ โดยได้รับคำตอบแทนตามที่ตกลงกันไว้ ทั้งนายหน้าแบบที่มีขึ้นทะเบียนและที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนกับกรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน จำนวน 2 ตัวอย่าง

กลุ่มที่ 3 พนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี และมีความเกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติ อาทิ พนักงานตรวจคนเข้าเมือง บุคลากรของสำนักงานจัดหางานจังหวัด / สำนักงานประกันสังคมจังหวัด และบุคลากรด้านสาธารณสุข เป็นต้น จำนวน 5 ตัวอย่าง

กลุ่มที่ 4 เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานหรือองค์กรภาคประชาสังคม (CSO) ในพื้นที่อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งถือเป็นผู้แทนภาคประชาสังคม จำนวน 2 ตัวอย่าง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้จะแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ 1) ภาควิชาการ (Documentary Research) ศึกษาข้อมูลที่ได้รับ การรวบรวมไว้ในรูปแบบของเอกสารต่างๆ ทั้งในรูปแบบของตำรา เอกสารทางวิชาการ หนังสือ บทความ และข้อมูลจากจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งได้รับการตีพิมพ์หรือเผยแพร่ทั้งภายในประเทศไทยและในต่างประเทศ รวมถึงเอกสารที่สำคัญของหน่วยงานต่างๆ และ 2) ภาคสนาม (Field Research) การลงพื้นที่ชุมชนไวดำ หมู่ที่ 7 บ้านห้วยพงษ์ อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีแรงงานเมียนมาเข้ามาทำงานและพักอาศัยอยู่อย่างถาวร กระทั่งปรากฏเป็นวิถีชุมชนของแรงงานเมียนมา ในระหว่างเดือนเมษายนถึงเดือนมิถุนายน 2562 รวมระยะเวลา 3 เดือน เพื่อทำความเข้าใจความหมายของปรากฏการณ์ผ่านการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) กล่าวคือ เป็นการเฝ้าสังเกตในลักษณะของบุคคลภายนอก ไม่ได้ร่วมอยู่อาศัยหรือใช้ชีวิตกับคนในพื้นที่ที่ทำการศึกษา ใช้วิธีการจดบันทึกโดยละเอียด อาจมีการถ่ายภาพและบันทึกเทปเสียงประกอบ ตามความสะดวกและการให้ความยินยอมของผู้ให้ข้อมูล รวมถึงการสนทนากับผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ร่วมกับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยเริ่มจากการศึกษาภาควิชาการเพื่อจัดระบบและเชื่อมโยงข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ก่อนที่จะลงพื้นที่เพื่อศึกษาภาคสนามแล้วกลับมาวิเคราะห์ตีความ เปรียบเทียบหาข้อสรุป เพื่อนำไปเรียบเรียงและเขียนรายงานผลการวิจัยต่อไป ทั้งนี้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง 2) เครื่องบันทึกเสียง พร้อมอุปกรณ์การบันทึก และ 3) เครื่องบันทึกภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction) ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงรูปธรรมย่อยๆ หลายๆ กรณีมาสรุปเป็นข้อสรุปเชิงนามธรรมโดยพิจารณาจากลักษณะร่วมที่พบ (สุภางค์ จันทวานิช, 2556) ผู้วิจัยเลือกใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เป็นหลัก และมีการนำข้อมูลที่ได้ไปทำการตรวจสอบโดยการโยงสามเส้า (Triangulation) ทำให้การวิจัยครั้งนี้มีความน่าเชื่อถือได้ (Credibility)

ผลการวิจัย

จากข้อมูลแรงงานต่างด้าว เดือน พฤษภาคม 2562 ที่ได้จากสำนักงานจัดหางานจังหวัดกาญจนบุรี ทำให้ทราบว่า มีจำนวนแรงงานต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงานในจังหวัดกาญจนบุรี ณ วันที่ 25 พฤษภาคม 2562 รวมทั้งสิ้น 35,934 คน โดยแบ่งเป็นแรงงานสัญชาติเมียนมา จำนวน 26,111 คน แรงงานสัญชาติลาว จำนวน 433 คน แรงงานสัญชาติกัมพูชา จำนวน 1,352 คน และแรงงานสัญชาติอื่นๆ จำนวน 8,038 คน สำหรับอำเภอท่ามะกา มีจำนวนแรงงานต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงาน ณ วันที่ 25 พฤษภาคม 2562 รวมทั้งสิ้น 9,390 คน ซึ่งนับว่าเป็นพื้นที่ที่มีแรงงานต่างด้าวมากที่สุดเมื่อเทียบกับพื้นที่อื่นๆ ของจังหวัดกาญจนบุรีโดยแบ่งเป็นแรงงานสัญชาติเมียนมา จำนวน 8,470 คน แรงงานสัญชาติลาว จำนวน 95 คน แรงงานสัญชาติกัมพูชา จำนวน 250 คน และแรงงานสัญชาติอื่นๆ จำนวน 575 คน ทั้งนี้ สามารถสรุปจำนวนแรงงานต่างด้าว 3 สัญชาติที่ได้รับอนุญาตให้ทำงานจำแนกตามพื้นที่ โดยไม่แบ่งกลุ่ม ได้ดัง ตารางที่ 1 หากแยกประเภทของแรงงานต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงานในพื้นที่อำเภอท่ามะกา จะพบว่า ในจำนวน 9,390 คนนี้ แบ่งเป็นแรงงานต่างด้าวที่เป็นคนต่างด้าวเข้าเมืองถูกกฎหมาย ตามมาตรา 60 และมีใบสำคัญถิ่นที่อยู่ จำนวนทั้งสิ้น 28 ราย เป็นชนกลุ่มน้อย จำนวน 547 ราย เป็นแรงงานต่างด้าวที่มีบัตรสีชมพู (OSS) จำนวน 3,763 ราย เป็นแรงงานต่างด้าวนำเข้าตาม MoU จำนวน 4,213 ราย (แบ่งเป็น แรงงานเมียนมา 4,078 ราย แรงงานลาว 60 ราย และแรงงานกัมพูชา 75 ราย) และเป็นแรงงานต่างด้าวกลุ่มพิสูจน์สัญชาติ จำนวน 839 ราย โดยที่ไม่พบแรงงานต่างด้าว ตามมาตรา 64 (ไป-กลับ) โดยหากพิจารณาตามประเภทกิจการในจังหวัดกาญจนบุรีที่แรงงานต่างด้าวเหล่านี้ได้รับอนุญาตให้ทำงานได้ จะพบว่า 5 อันดับแรก ได้แก่ 1) กิจการเกษตรและปศุสัตว์ 2) กิจการต่อเนื่องเกษตร 4) กิจการต่อเนื่องปศุสัตว์ 4) กิจการผลิตหรือจำหน่ายสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ไฟฟ้า แบตเตอรี่ และยานยนต์ และ 5) กิจการก่อสร้าง จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่า แรงงานสัญชาติเมียนมาถือเป็นกลุ่มประชากรแรงงานข้ามชาติที่มีจำนวนมากที่สุดในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี และอำเภอท่ามะกาถือเป็นพื้นที่ที่มีแรงงานเมียนมาเข้ามาทำงานอยู่มากที่สุด

ตารางที่ 1 จำนวนแรงงานต่างด้าว 3 สัญชาติที่ได้รับอนุญาตทำงานในจังหวัดกาญจนบุรี จำแนกตามพื้นที่ (หน่วย: คน)

แบ่งตามรายอำเภอ	รวม 3 สัญชาติ	เมียนมา	ลาว	กัมพูชา
อำเภอเมืองกาญจนบุรี	3,604	3,339	107	158
อำเภอไทรโยค	1,783	1,742	14	27
อำเภอบ่อพลอย	1,295	1,047	25	223
อำเภอศรีสวัสดิ์	313	296	2	15
อำเภอท่ามะกา	8,815	8,470	95	250
อำเภอท่าม่วง	5,395	5,017	59	319
อำเภอทองผาภูมิ	3,105	3,054	15	36
อำเภอสังขละบุรี	813	795	5	13
อำเภอพนมทวน	960	770	39	151
อำเภอเลาขวัญ	348	245	48	55
อำเภอด่านมะขามเตี้ย	801	752	4	45
อำเภอหนองปรือ	158	149	7	2
อำเภอห้วยกระเจา	506	435	13	58
รวมทั้งหมด	27,896	26,111	433	1,352

ที่มา: สำนักงานจัดหางานจังหวัดกาญจนบุรี (2562)

หมายเหตุ: เฉพาะแรงงานสัญชาติเมียนมา ลาว และกัมพูชา ไม่รวมแรงงานสัญชาติอื่นๆ

“ชุมชนไวด้า” คือ ชุมชนหนึ่งที่ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 7 บ้านหัวพงษ์ ตำบลแสนตอ อำเภอกำมะกา จังหวัดกาญจนบุรี และเป็นชุมชนที่มีชื่อเสียงมายาวนานสำหรับแรงงานเมียนมาที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย โดยที่จะมีการแนะนำให้เข้ามาทำงานในชุมชนแห่งนี้จากรุ่นสู่รุ่น เนื่องจากเป็นชุมชนที่เป็นพื้นที่ตั้งของโรงงานจำนวน 3 แห่ง ซึ่งจดทะเบียนในนาม บริษัท ไวด้า ฟู้ด แฟคทอรี (1989) จำกัด ประกอบธุรกิจเกี่ยวกับอุตสาหกรรมแปรรูปพืชผักผลไม้เพื่อการส่งออก และมีบริษัทในเครือคือ แวนต้าโฟรเซน กรุ๊ป และบริษัท กาญจนคอร์น จำกัด ทำให้พื้นที่นี้มีแรงงานข้ามชาติ โดยเฉพาะแรงงานเมียนมาเข้ามาทำงานและอยู่อาศัยเป็นจำนวนมากถึง 7,000 คน (ปัจจุบันมีจำนวนลดลงเหลือประมาณ 3,000-4,000 คน) ซึ่งถึงแม้จะไม่ได้ยุติชายแดนเสียทีเดียว แต่ก็ถือเป็นชุมชนในระดับตำนานสำหรับแรงงานเมียนมา เนื่องจากการที่ชุมชนแห่งนี้มีจำนวนแรงงานเมียนมาเข้ามาทำงานและพักอาศัยอยู่ในจำนวนมากกว่าประชากรไทย กระทั่งเปรียบเสมือนเป็นชุมชนของแรงงานเมียนมา ซึ่งสมาชิกมีความเชื่อและมีวัฒนธรรมเดียวกัน มีการสะสมทุนทางสังคมจากรุ่นสู่รุ่น เกิดเป็นความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่น ทั้งความสัมพันธ์แบบเครือญาติและเพื่อนฝูง มีความเอื้ออาทรต่อกัน และพร้อมที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำให้การปรับตัวของแรงงานเมียนมาที่เข้ามาอยู่ใหม่เป็นไปได้โดยง่าย แรงงานเมียนมาจึงมีความรู้สึกผูกพันกับชุมชนนี้ ไม่ใช่เพราะผูกพันกับสถานที่ แต่เพราะผูกพันกับความเป็นชุมชน และวิถีแห่งชุมชนไวด้า นั่นเอง

ความเป็นชุมชนของชุมชนไวด้านั้น อาจไม่ได้มีรูปแบบเหมือนกับชุมชนทั่วไปที่มักจะมีความหมายเป็นเพียงชุมชนในระดับหมู่บ้านที่มีพื้นที่อาณาเขตแน่นอนตายตัว เนื่องจากในพื้นที่หมู่ที่ 7 บ้านหัวพงษ์ ตำบลแสนตอ ที่ผู้วิจัยเข้าไปทำการศึกษาค้นคว้าได้เห็นถึงภาพของการอยู่อาศัยร่วมกันระหว่างคนไทยซึ่งเปรียบเสมือนเจ้าของพื้นที่กับแรงงานเมียนมาซึ่งย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่ดังกล่าวอย่างผสมกลมกลืน สำหรับการศึกษาวิจัยนี้ “ชุมชนไวด้า” จึงถือเป็นคำเรียกของชุมชนแรงงานเมียนมาในพื้นที่บ้านหัวพงษ์ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะ ความเป็นเอกลักษณ์ และมีเรื่องเล่าขานกัน ในหมู่ของแรงงานเมียนมาอย่างยาวนาน อ้างอิงตามความหมายของชุมชนดังที่ระบุไว้ในการศึกษาของดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง (2556: 7-8) ชุมชนไวด้าก็เปรียบเสมือนกับการรวมตัวของกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กันตามบรรทัดฐานทางสังคม มีความผูกพัน ความเป็นปึกแผ่น มีสายสัมพันธ์ทั้งในมิติความสัมพันธ์แบบเครือญาติและมิติทางสังคมและวัฒนธรรม กล่าวคือ การย้ายถิ่นของแรงงานเมียนมาเพื่อเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่แห่งนี้ก็เป็นสิ่งที่สืบทอดกันจากรุ่นสู่รุ่น ทำให้แรงงานเมียนมาที่อยู่ในชุมชนไวด้า มีความผูกพันกันมาก บางคนก็เป็นญาติพี่น้องกัน บางคนก็มาจากหมู่บ้านเดียวกัน ความเป็นเชื้อชาติเดียวกัน มีวัฒนธรรมและความเชื่อแบบเดียวกัน รวมถึงมีเป้าหมายเดียวกันคือต้องการที่จะแสวงหาชีวิตที่ดีขึ้นในประเทศไทย สิ่งเหล่านี้ยังทำให้พวกเขามีความเอื้ออาทรต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันมากกว่าที่จะต้องการแข่งขันหรือแก่งแย่งกัน ดังนั้น การที่แรงงานเมียนมาได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนไวด้าจึงทำให้เกิดความรู้สึกแห่งความมั่นคง เกิดความรู้สึกว่าตนเป็นสมาชิกของกลุ่มและมีสังกัด เป็นชุมชนขนาดเล็กแต่มีโครงสร้างที่เหนียวแน่น มุ่งเน้นการกระทำที่มีความร่วมมือร่วมใจกัน และเป็นสังคมที่คนรู้จักกันอย่างใกล้ชิดสนิทสนม ทั้งนี้ นอกเหนือจากความเป็นชุมชนแล้ว พื้นที่ไวด้าแห่งนี้ยังทำให้ผู้วิจัยได้ค้นพบประเภทและบทบาทที่แตกต่างของนายหน้า

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้พบนายหน้าหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็นนายหน้านำพาข้ามพรมแดน นายหน้าขนส่งไปยังโรงงาน นายหน้าเคสียร์เจ้าหน้าที่รัฐ นายหน้าขึ้นทะเบียนและทำบัตรประกันสุขภาพ นายหน้าพาไปโรงพยาบาล (นายหน้าสุขภาพ) นายหน้าส่งเงินกลับบ้าน หรือนายหน้า Sub-contractor ซึ่งตรงกับประเภทของนายหน้าที่ระบุไว้ในการศึกษาของ Sompong Sakaew and Patima Tangprachakoon (2009) และการศึกษาของ จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร (2561) แต่ไม่พบนายหน้าบางประเภท ได้แก่ นายหน้าส่งคนกลับประเทศ (Repatriation agents) นายหน้าซึ่งเป็นคนในชุมชนซึ่งเป็นจุดผ่านหรือจุดพักของการอพยพเคลื่อนย้ายเหยื่อ และนายหน้านำพาเหยื่ออพยพไปยังที่ต่างๆ ที่มีความต้องการ สำหรับนายหน้าค้ามนุษย์ (Human trafficking agent) มีการกล่าวถึงโดยเจ้าหน้าที่ขององค์กรภาคประชาสังคมในพื้นที่ แต่ไม่ใช่ประสบการณ์ตรงของแรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาที่เข้าร่วมการวิจัย ซึ่งอาจเป็นผลมาจากกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดเล็กและไม่ใช่วัตถุแทนของประชากร รวมถึงบริบทเชิงพื้นที่ ที่มีความแตกต่างกัน ทำให้ไม่

พบข้อมูลเหล่านี้ เพื่อเป็นการเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของประเภทของนายหน้า ที่สามารถพบได้ในแต่ละพื้นที่ ผู้วิจัยจึงได้จัดทำตารางสรุปประเภทของนายหน้าดังแสดงใน ตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบประเภทของนายหน้า

Sakaew and Tangprachakoon จตุรงค์ บุญรัตนสุนทร (2561) (2009)	งานวิจัยชิ้นนี้
พื้นที่ที่ศึกษา: จังหวัดสมุทรสาคร	พื้นที่ที่ศึกษา: ไม่ระบุ
พื้นที่ที่ศึกษา: อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี	
Smuggling workers	นายหน้านำพาข้ามพรมแดน
Supplying workers to factories	นายหน้าที่ทำหน้าที่จัดส่งเหยื่ออพยพไปยังโรงงานต่างๆโดยตรง
Working to mediate with police	นายหน้าเคลียร์เจ้าหน้าที่รัฐ
Helping migrants workers to get work permit/ health insurance card	นายหน้าขึ้นทะเบียนและทำบัตรประกันสุขภาพ
Repatriation agents (นายหน้าส่งคนกลับประเทศ)	-
Helping with hospital referral	นายหน้าพาไปโรงพยาบาล
Loan shark agents	นายหน้าเงินกู้
Oversea money transfer	นายหน้าส่งเงินกลับบ้าน
Sub-contractor	นายหน้า Sub-contractor
Human trafficking agent (นายหน้าค้ามนุษย์)	-

ประเภทของนายหน้าดังที่แสดงข้างต้น ทำให้เกิดบทบาทที่แตกต่างหลากหลาย ทั้งนี้ มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับคำว่า “บทบาท” ไว้ในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นในเชิงสังคม เชิงจิตวิทยา หรือเชิงวิชาการศึกษา ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542: 602) ระบุว่า บทบาท หมายถึง การทำตามบท หรือการทำหน้าที่ตามที่กำหนด ในขณะที่ สมใจ ลักษณะ (2542, น. 232) ระบุว่า บทบาท คือพฤติกรรมของผู้ดำรงตำแหน่งหน้าที่หรือดำรงสถานะใดใดในกลุ่ม ซึ่งจะมีลักษณะและรูปแบบแตกต่างกันไป โดยอาจมีลักษณะเป็นทางการตามกฎหมาย หรืออาจมีลักษณะแบบไม่เป็นทางการ เป็นเพียงความคาดหวังของสมาชิกในกลุ่มก็ได้ ในขณะเดียวกันเมื่อคนเรามีการติดต่อปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นมากขึ้น ย่อมต้องมีบทบาทที่แสดงออกอย่างแตกต่างหลากหลายมากขึ้นตามคู่บท หรือตามสถานะแห่งความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น บทบาทของนายหน้าที่พบในพื้นที่ชุมชนไวตัจึงมีลักษณะเฉพาะอันเกิดจากสถานะแห่งความสัมพันธ์ภายในชุมชน ทั้งนี้ จากการสัมภาษณ์ มาโซ (นามสมมุติ) และ มิวอู (นามสมมุติ) เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2562 แรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาทั้งสองรายนี้ ในฐานะของแรงงานข้ามชาติที่เพิ่งเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ได้สะท้อนมุมมองต่อชีวิตในต่างแดนว่า แค่อำนาจเงินแล้วนายหน้าพาข้ามแดนมาได้โดยไม่ถูกตำรวจจับมาแล้วมีงานทำ มีที่พักอาศัย แค่นี้ก็ดีแล้วสำหรับพวกเขา แรงงานข้ามชาติทั้งสองรายนี้ได้เตรียมใจก่อนเดินทางเข้ามาในประเทศไทยแล้วว่าจะต้องเจอกับอะไรบ้าง โดยที่สิ่งที่พวกเขาคิดเกี่ยวกับชีวิตในประเทศไทยนั้นเลวร้ายกว่าสิ่งที่พวกเขาได้เจอมาก ทำให้พวกเขาค่อนข้างพอใจกับชีวิตตอนนี้ มิวอู (นามสมมุติ) มีงานทำ มีที่อยู่ แต่ทว่าตั้งแต่เขาเดินทางมาถึงประเทศไทยและเริ่มทำงานจนถึงปัจจุบัน (ประมาณ 2-3 เดือน) เขายังไม่เคยได้รับค่าแรงเลย เพราะ

นายจ้างไม่จ่ายค่าแรง แต่นายหน้าพาเขาามาต่างหากที่ช่วยออกค่าใช้จ่ายทุกอย่างให้เขา ไม่ว่าจะเป็นค่าของใช้ใน ชีวิตประจำวัน ค่าอาหารการกิน ค่าที่พัก ค่าน้ำ-ค่าไฟ ดังนั้น คำว่า “นายหน้า” สำหรับ มีวู (นามสมมุติ) ก็เปรียบเสมือน ผู้อุปถัมภ์คนหนึ่งของเขา ความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาและนายหน้านั้นจะมีการก่อตัวและ พัฒนาให้แน่นแฟ้นเท่าไรก็ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในชีวิตของแรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมารายนั้น รวมถึงระยะเวลา ของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันด้วย จะเห็นได้ว่าบทบาทของนายหน้าที่เกิดขึ้นในสถานการณ์จริงนั้นไม่ใช่บทบาทที่ เกิดขึ้นโดยกฎหมายกำหนด แต่เป็นบทบาทที่มีที่มา เป็นบทบาทบนปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ รวมถึงเป็นบทบาทบนความ รู้จักตนเอง

นอกจากนี้ บทบาทของนายหน้านั้นไม่ได้จบลงเพียงแค่การข้ามเขตแดน แต่นายหน้าเปรียบเสมือนโคชของชีวิตที่จะ ช่วยแนะนำและอำนวยความสะดวกในทุกๆ ด้าน เพื่อให้แรงงานเมียนมาสามารถที่จะย้ายถิ่นฐานได้สำเร็จ รวมถึง สามารถที่จะปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมใหม่ และสร้างความมั่นคงให้แก่ชีวิตของตนเองในประเทศที่ไม่คุ้นเคยได้แน่นอน ว่านายหน้าถือเป็นกลุ่มคนที่มีคุณูปการอย่างมากต่อการใช้ชีวิตของแรงงานเมียนมา เนื่องจากการตัดสินใจที่จะ ออกไปแสวงหารายได้และชีวิตที่ดีขึ้นในประเทศอื่นนั้น หากปราศจากญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง หรือคนรู้จักที่มีข้อมูลและ สามารถที่จะให้คำแนะนำได้แล้ว บุคคลแรกที่แรงงานเมียนมานึกถึงก็คือ “นายหน้า” ทั้งนี้ อุปสรรคสำคัญในการเข้าสู่ การจ้างงานของแรงงานเมียนมาก็คือ “ภาษาและการสื่อสาร” เพราะพวกเขาไม่สามารถที่จะสื่อสารภาษาไทยได้ และไม่มี ความรู้ความเข้าใจในระบบการขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าวของประเทศไทย รวมถึงไม่สามารถเข้าถึงบริการด้านต่างๆ ของประเทศไทยได้ ทำให้เกิดความต้องการของแรงงานเมียนมาในการว่าจ้างและเลือกใช้บริการนายหน้า เพื่อมาช่วย แก้ปัญหาด้านภาษาและการสื่อสารระหว่างพวกเขา นายจ้าง และเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงบริการ ด้านต่างๆ ของประเทศไทย รวมถึงเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกในบางเรื่องที่หากพวกเขาดำเนินการเองอาจใช้ ระยะเวลา นานกว่าหรือมีขั้นตอนที่ยุ่งยากกว่า ทั้งนี้จากข้อสันนิษฐานเดิมผู้วิจัยมองว่า เฉพาะแรงงานที่ต้องลักลอบเข้า มาทำงานในประเทศไทยเท่านั้นที่จะต้องใช้บริการนายหน้า แต่ความเป็นจริงแล้ว แม้แต่แรงงานที่ต้องการเข้ามาทำงาน โดยถูกกฎหมายก็ยังจำเป็นต้องใช้บริการนายหน้า และจากการสัมภาษณ์แรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาทั้ง 5 กรณี ทำให้ทราบว่า ในการเดินทางข้ามพรมแดนจากสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมามายังประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นด้วยวิธีที่ถูก กฎหมายหรือผิดกฎหมาย แรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาล้วนต้องเสียค่าบริการให้แก่นายหน้า ไม่ว่าจะเป็นนาย หน้าที่อยู่ในสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาเอง หรือนายหน้าที่อยู่ในประเทศไทยก็ตาม

อภิปรายผลการวิจัย

จุดเริ่มต้นของวิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาในพื้นที่ชุมชนไวด้า หมู่ที่ 7 บ้านหัวพงษ์ ตำบลแสนตอ อำเภอกำมะกา จังหวัดกาญจนบุรี เกิดจากความต้องการย้ายถิ่นจากสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาเพื่อเข้ามาหางาน ทำในประเทศไทย เนื่องจากแรงงานเหล่านี้ส่วนใหญ่จะมีฐานะยากจนและมีชีวิตที่ลำบากในประเทศบ้านเกิด ซึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ นพพร พงศ์ทิพย์พิทักษ์ (2557) โดยแรงงานเหล่านี้จะได้รับการชักชวนและได้รับคำแนะนำ จากคนใกล้ชิดให้เดินทางเข้ามาทำงานเพื่อทดแทนการขาดแคลนแรงงานในประเทศไทยในประเภทงานที่หนัก วิถีชีวิต ของแรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาในพื้นที่ชุมชนไวด้าถือเป็นการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมแบบเมียนมา และวัฒนธรรมแบบไทย โดยที่แรงงานเหล่านี้มีงานทำและมีที่พักอาศัยเป็นหลักแหล่ง มีการรวมตัวและปฏิสัมพันธ์กัน ระหว่างคนในพื้นที่ โดยเฉพาะในกลุ่มของเพื่อนแรงงานเมียนมาด้วยกันเอง เกิดเป็นวิถีชุมชนของแรงงานข้ามชาติ สัญชาติเมียนมา ซึ่งมีความเข้มแข็งและสามารถสร้างอัตลักษณ์ รวมถึงได้รับการยอมรับในระดับที่ค่อนข้างดีจากกลุ่ม คนไทยที่ต้องอยู่อาศัยร่วมกันในพื้นที่ดังกล่าว

ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างนายหน้าและแรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมามักจะเกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างของระบบ ตลาดแรงงานระหว่างประเทศ โดยที่นายหน้าและแรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาจะมีการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ทั้ง การแลกเปลี่ยนที่เป็นตัวเงินและที่ไม่ใช่ตัวเงิน อันเป็นผลมาจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ความเห็นอกเห็นใจ รวมถึง

ความเชื่อใจที่มีต่อกัน ผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ทำให้เห็นว่า แรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาในพื้นที่ชุมชนไผ่ดำ นิยมใช้บริการนายหน้าในการเข้ามาทำงานในประเทศไทย โดยที่นายหน้าตามคำบอกเล่าของแรงงานเหล่านี้จะมีทั้งนายหน้าที่เป็นคนเมียนมา ซึ่งอยู่ในหมู่บ้านเดียวกันหรือชุมชนเดียวกันกับแรงงาน และเคยทำงานในประเทศไทยมาก่อน รวมถึงนายหน้าที่เป็นคนไทยซึ่งช่วยพวกเขาในการกรอกเอกสารและจัดทำเอกสารต่างๆ ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานเมียนมากับนายหน้าสัญชาติเดียวกันย่อมแตกต่างจากความสัมพันธ์ที่พวกเขามีต่อนายหน้าที่เป็นคนไทย ด้วยเหตุผลด้านบทบาทที่ทับซ้อนระหว่างกันในความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น เนื่องจากนายหน้าที่มีสัญชาติเดียวกับแรงงานนั้นมักพัฒนามาจากความเป็นญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง คนรู้จัก หรือคนในชุมชนเดียวกัน ก่อนที่จะกลายเป็นความสัมพันธ์ในเชิงการแลกเปลี่ยน

โดยสรุปแล้ว บทบาทของนายหน้านั้นเป็นสิ่งที่สะท้อนมาจากการรับรู้ตนเองของนายหน้า การแสดงออก และการปฏิบัติต่อแรงงานเมียนมาของนายหน้าแต่ละคนจึงไม่เหมือนกัน ในส่วนของแรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาในพื้นที่ชุมชนไผ่ดำ หมู่ที่ 7 บ้านหัวพงษ์ ตำบลแสนตอ อำเภอดงหลวง จังหวัดกาญจนบุรี ที่เข้าร่วมให้สัมภาษณ์ในการวิจัยครั้งนี้ส่วนใหญ่ก็มีประสบการณ์ที่ดีต่อการให้บริการของนายหน้า และไม่ได้ถูกกดขี่ข่มเหงจากนายหน้าดังเช่นที่สื่อส่วนใหญ่นำเสนอ แรงงานเมียนมาถือเป็นกลุ่มแรงงานที่มีปัญหาด้านภาษาและการสื่อสาร รวมถึงขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายและการบริการต่างๆ ของประเทศไทย ทำให้มีความต้องการที่จะใช้บริการของนายหน้าทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยที่ประเภทและบทบาทของนายหน้าที่ถูกค้นพบในพื้นที่วิจัย อาจจะมีการแตกต่างกันไปจากประเภทและบทบาทของนายหน้าที่พบในพื้นที่อื่นๆ ได้ เนื่องจากความแตกต่างของลักษณะของพื้นที่ที่ศึกษาและเครือข่ายทางสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้นๆ จากตัวอย่างที่ได้จากการสัมภาษณ์ในการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงความผันแปรของบทบาท กล่าวคือ บทบาทไม่ใช่สิ่งที่ตายตัว แต่อาจมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบไปได้ ขึ้นกับปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์และการรับรู้ตนเองของผู้เป็นเจ้าของบทบาทนั้น ดังเช่นกรณีการผันแปรของบทบาทจากจิตอาสาไปสู่มหาเศรษฐีของความเป็นนายหน้า อาจทำให้มีการแสดงออกของการกระทำในรูปแบบที่แตกต่างและเกินไปกว่าขอบเขตของบทบาทของนายหน้าตามที่สังคมกำหนด นอกจากนี้ บทบาทยังมีความหลากหลายไปตามรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล รวมถึงประสบการณ์ร่วมระหว่างนายหน้าและแรงงานเมียนมาด้วย

ข้อค้นพบในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือ ปัจจัยสนับสนุนที่ทำให้เกิดการให้บริการของนายหน้าในพื้นที่อำเภอดงหลวง จังหวัดกาญจนบุรี ก็คือการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถที่จะนำกฎหมายและนโยบายไปสู่การปฏิบัติได้อย่างที่วางไว้ได้ อันเป็นผลจากการทับซ้อนของข้อมูลและขาดการบูรณาการการทำงานร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ ส่งผลให้แรงงานเมียนมาต้องแสวงหาทางออกในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและเข้าถึงบริการต่างๆ ของรัฐไทย โดยที่ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างแรงงานเมียนมาและนายหน้าที่พวกเขาเลือกใช้บริการ รวมถึงประเภทของบริการที่ได้รับจะเป็นตัวกำหนดบทบาทที่เกิดขึ้นระหว่างกัน ทั้งนี้ บทบาทของนายหน้าที่พบในการวิจัยนี้ไม่ใช่บทบาทแบบทั่วไปดังที่กฎหมายกำหนด แต่เป็นบทบาทที่เป็นมากกว่าบทบาทปกติ อยู่บนพื้นฐานของการมีปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ และพื้นฐานของการรับรู้ตนเอง

ข้อเสนอแนะ

- 1) ทุกหน่วยงานของรัฐควรมีบริการล่ามแปลภาษาแก่แรงงานเมียนมาที่เข้ามาติดต่อขอรับบริการ เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกและเพิ่มการเข้าถึงทั้งในส่วนของคุณข้อมูลและบริการของรัฐไทย และหากสามารถดำเนินการได้จริงก็จะเป็นการควบคุมและลดจำนวนของนายหน้าในทางหนึ่งด้วย เนื่องจากประเด็นสำคัญที่ทำให้แรงงานข้ามชาติต้องใช้บริการของนายหน้าก็คืออุปสรรคทางด้านภาษานั้นเอง
- 2) การปรับทัศนคติที่มีต่อคำว่า “นายหน้า” ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ หลายฝ่ายพยายามที่จะกีดกันนายหน้าออกไปจากระบบต่างๆ แต่แท้จริงแล้วนายหน้าถือว่ามีมีความสำคัญกับแรงงานข้ามชาติอย่างมาก ทั้งในแง่ของการทำงานและการใช้ชีวิตทั่วไป ดังนั้น แทนที่รัฐบาลไทยจะพยายามขจัดกลุ่มคนเหล่านี้ เพื่อแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้อง เช่น

ปัญหาการค้ามนุษย์ รัฐบาลควรหันกลับมาศึกษาการให้บริการและบทบาทของนายหน้าอย่างจริงจัง ยอมรับในการมีอยู่ของกลุ่มคนเหล่านี้และสนับสนุนการพัฒนาให้กลายเป็นกลุ่มผู้ให้บริการที่มีคุณภาพในอนาคตให้ได้

เอกสารอ้างอิง

- กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน. (2560). *ยุทธศาสตร์การแก้ไขและป้องกันการขาดแคลนแรงงาน พ.ศ. 2560-2564*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงแรงงาน.
- จตุรงค์ บุณยรัตนสุนทร. (2561). การป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ในประเทศไทยและความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น*, 12(1), 235-251.
- ณัฐนันท์ ทองทรัพย์. (2559). นโยบายการจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติ. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์นมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 2(3), 84-90.
- ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง. (2556). *ชุมชน*. สงขลา: บริษัท นาคิลปิโฆษณากำกัด.
- นพพร พงศ์ทิพย์พิทักษ์. (2557). วิถีชีวิตการทำงานของแรงงานพม่าในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี. *วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารงานทั่วไป)*, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- นฤมล นิราทร. (2555). การย้ายถิ่นของแรงงานในอาเซียน: กรณีแรงงานไร้ฝีมือในประเทศไทย. สืบค้นจาก <http://www.polsci.tu.ac.th/fileupload/39/53.pdf>.
- บุญฤทธิ์ แสนโท และ ลลิตา นิพิฐประศาสน์ สุนทรวิภาต. 2556. ความคิดเห็นของนักศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐในเขตกรุงเทพมหานครที่มีต่อการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของเจ้าหน้าที่ตำรวจสังกัดกองบัญชาการตำรวจนครบาล. *วารสารสหวิทยาการวิจัย: ฉบับบัณฑิตศึกษา*, 2(2), 236-249.
- บังปอนด์ รักอำนวยกิจ. (2552). บทสังเคราะห์ นโยบาย ยุทธศาสตร์ การบริหารจัดการ และแรงกดดันในการนำเข้าแรงงานข้ามชาติของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: องค์การแรงงานระหว่างประเทศ.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญพัฒนา.
- สมใจ ลักษณะ. (2542). *การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.
- สำนักงานจัดหางานจังหวัดกาญจนบุรี. (2562). *ข้อมูลแรงงานต่างด้าว เดือน พฤษภาคม 2562*. กาญจนบุรี: สำนักงานจัดหางานจังหวัด.
- สิริรัฐ สุกันธา. (2557). การเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย. สืบค้นจาก http://www.econ.cmu.ac.th/econmag/journals/issue18-3_3.pdf.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2556). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อริสา คุปตะวาณิช และ นวลจันทร์ ทศนชัยกุล. (2560). การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการป้องกันการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายในภาคตะวันออกของประเทศไทย. *วารสารสหวิทยาการวิจัย: ฉบับบัณฑิตศึกษา*, 6(1), 95-106.
- Santad, P. & Ratchadapunathikul, C. 2018. Network Management for Preventing and Resolving Human Trafficking Issues in Chonburi Province, Thailand. *International Journal of Crime, Law and Social Issues*, 5(1), 1-11.
- Sakaew, S., & Tangprachakoon, P. (2009). *Brokers and Labor Migration from Myanmar: A Case Study from Samut Sakorn*. Retrieved from <http://www.arcmtailand.com/documents/publications/lpn-en.pdf>.